

delabuntur (De bello Catilin.). In hunc finem 1° Cavendum ab invidia. 2° Item cavendum a critica et murmuratione. 3° Adhibenda est patientia; sumus enim miserabiles inter alios miserabiles. 4° Superiores inter sese confidentiam habeant et sibi invicem consilia communicent. 5° Si ex aliquo aequivoco, vel rei alicuius mala intelligentia, discordia suborta fuisset, cito explicetur quomodo res se habeant. 6° Unusquisque officium suum adimpleat, nec quidquam faciat quod ad alium spectet.

XVII. Hoc ultimum maxime attendendum quoad illa quae spectant ad Episcopum, cuius erit, audito consilio Deputatorum (quod sub poena invaliditatis exquirere debet, quamvis sequi non teneatur), determinare quid fieri debeat. Huiusmodi sunt sequentia. 1° Electio et expulsio magistrorum, aliorumque superiorum et ministrorum. 2° Admissio et expulsio alumnorum. 3° Electio librorum pro textu adhibendorum. 4° Approbatio regularum. 5° Approbatio expensarum et quarumcumque rerum ad administrationem spectantium. Cf. Ferraris (v. *Seminarium*).

ARTICULUS II.

Agitur de officiis Superiorum in particulari.

PUNCTUM I.

De Rectore.

1014. I. Rector debet esse bonitate exemplarissimus, atque etiam doctrina et prudentia spectatissimus. Tamquam enim primus gubernator, debet praeesse praesidibus et gubernare gubernantes; et rerum magis difficilium maiorisque momenti decisiones ad illum spectat.

II. Non semper fidere de subalternis, quasi nunquam timeri deberet ne muneribus suis essent defecturi. Hinc 1° illorum quoque regulas bene cognoscat. 2° Invigilet

tum circa non adhuc probatos (ut supra dicebam); tum circa praefectos et vice-praefectos classium (qui solent esse valde iuvenes); tum casu quo contra aliquem specialis recursus factus fuerit; tum denique circa illos qui plus vel minus deficere solent. Reperta post prudens examen existentia defectus, Rector mediis opportunis remedium apponere curabit.

III. Ultra hos terminos in officiis alienis minime se ingerat; quae enim ad alios spectant debet imperare, non vero per se ipsum exequi; maxime cavendo a nimia *accetratione*, qua in Superiore nihil peius; non enim posset tot rebus satisfacere, saepe saepius male illas adimpleret, suos collaboratores offenderet, invisum se redderet, et tum propter praesumptionem tum propter errores estimationem amitteret et despectui se exponeret.

IV. Eorundem suorum collaboratorum auctoritatem sustineat, et exigit omnino ut obedientia et respectus eis semper praestetur.

V. Quotannis sermonem habeat ad illos, et speciatim praefectos classium adhortetur, ut iuxta regulas invigilent, informationes ei praebeant, et in punitionibus limites non excedant.

VI. Publice gravitatem praeseferat, privatim vero magis affabilitatem et benevolentiam ostendat. Classes (it. *camerate*) visitet, sed visitationes istae sint raras et breves.

VII. Si, ad apponendum remedium inordinationi provenienti ex delicto, delinquentem expellere oporteret, tunc (si fieri posset) expectandum esset tempus vacationum; si autem res dilationem non pateretur, curandum foret ut ipse delinquens aliquo praetextu discederet. Similes cautela adhibendae essent quoque etsi de delicto non ageretur. Quoad inordinationes autem, quae a collaboratoribus provenirent nec necessitatem quemquam expellendi inducerent, Rector deberet summam adhibere prudentiam, atque conari ita res componere, ut nemo ei inimicus reddatur.

VIII. Nimia bonitas et zelus indiscretus sunt duo excessus, quos ille plus aliis declinare debet.

IX. Dispensationes (quae profecto regulas enervant et perturbationes inducere valent) difficile concedat; et in omnibus maxime caveat ne tamquam *partialis* habeatur.

X. Si parentes alumnorum illum invisant, de illorum filiis suae curae commissis valde sollicitum se ostendat, et informationes requisitas eis praebeat. Si alumnus non bene se gerat, illos non decipiat, sed emendationem sperare faciat. Quae debet vel potest concedere, concedat; secus, deneget quidem, sed valde bonis modis et displicentiam ostendat. Caeterum, salva urbanitate, sermones inutiles non faciat; et quoad minutias et res (ut ita dicam) materiales, illos ad Vice-rectorem remittat. Generatim enim solum de rebus gravioribus Rector se occupare debet.

XI. Pro acceptatione alumnorum, pro electione alicuius collaboratoris, vel magistri, vel etiam famuli, accuratissimas informationes (Episcopo et Deputatis communicandas) capiat; et idem dic de notitiis, quae ad decidendum de alicuius expulsionem necessariae essent.

PUNCTUM II.

De Vice-rectore.

1015. Absente Rectore, omnia illius officia Vice-rector adimplere debet; Rectore autem praesente, quid Vice-rectori competat, patebit a regulis, vel a mandatis Rectoris ipsius, cuius brachium dexterum appellatur, et cui plenam obedientiam praestare tenetur.

PUNCTUM III.

De Praefecto studiorum.

1016. I. In multis collegiis et seminariis Rector est etiam Praefectus studiorum.

II. Praefectus studiorum praest magistris, et debet curare ut quoad studia et scholas regulae serventur et

omnia bene procedant; si enim collegium quoad studia existimatione non gauderet, alumni deficerent et de illo iam actum esset. Quid simile dic de seminario; quinam enim filios suos (nisi forte de perseverantia eorundem in vocatione ecclesiastica certissimi essent) in illo collocaturi forent?

III. Innui supra quod etiam in seminariis studia, quae theologiam praecedunt, debent esse gubernativis conformia (it. *pareggiati*), ut alumni, qui forte in via ecclesiastica prosequi nolint, examina publica felici exitu sustinere valeant. Sed hoc quo pacto obtineri poterit? Notandum 1° quod Gubernium potest esse Ecclesiae adeo hostile, ut pro alumnis venientibus a seminariis nulla promotio sit sperabilis. Notandum 2° quod dum in gymnasiis et liceis gubernativis extensio minima Philosophiae, et maxima Physicae datur, in seminariis et collegiis catholicis omnino oportet ut pars valde amplior philosophiae (sicut etiam linguae latinae) tradatur. Nihilominus (praescindendo a praedicto casu) studia ita aequiparari possunt, ut (supplendo privatim) non solum quoad gymnasium sed etiam quoad liceum dicta examina feliciter sustineantur, prout ex facto patet.

IV. In scholis philosophiae, historiae et theologiae tum dogmaticae tum pastoralis, alumni contra errores et principia subversiva hodie adeo diffusa ita instrui debent, ut Religionis et Societatis bono efficaciter prospicere valeant (qua de re vide dicta n. 696-716). Multa autem antiqua, quae nunc parum vel nihil intersunt, resecantur.

V. Sedulo notandum quod in collegiis (in quibus utique de theologia dogmatica et pastorali nihil est) scholae religionis (Cf. n. 699) hodie necessariae sunt.

VI. Videat itaque imprimis Praefectus, an, quoad studia, omnia sic bene constituta fuerint; et in casu defectus curet ut superiores provideant.

VI. Hac basi supposita, fieri debent programmata, quae pro singulis materiis quotannis a magistris (Praefe-

cto hac in re vigilante) plene evolvantur. Praefectus autem in principio anni programmata ista simul cum rege-
stis (ad notanda puncta etc.) magistris ipsis distribuat.

VIII. In scholis nedum profectus in studiis, sed praecipue bonitas, religio et disciplina quaeratur. In hunc finem Praefectus 1° efficiat ut magistri de re ista valde sint solliciti, et alumni intelligant quod moralis et religiosa se gerendi ratio super alia omnia consideratur. 2° Se tutum reddat quod in manibus alumnorum non adsint libri pro eorundem innocentia periculosi, cuiusmodi sunt etiam vocabularia non apposite purgata. 3° Exigat ut in principio et in fine scholae preces non utcumque sed devote recitentur. 4° Habito signo alicuius amicitiae particularis (qua de re magistri invigilare et denuntiare debent) statim remedium apponat. 5° Pro alumnis in pietate magis exemplaribus praemia non desint, et quidem primum locum teneant, atque ante alia distribuantur.

IX. Ab una ad aliam scholam illis dumtaxat permittat transitum, qui idoneitatis probationem praestiterint.

X. Invigilet ut pensa extra scholam exequenda sint proportionata nedum mediae capacitati alumnorum, sed etiam tempori, ne nimis graventur aut cogantur alias materias negligere. Et hoc in puncto regulas valde determinatas unicuique magistro assignet.

XI. Identidem (ad minus singulis mensibus) 1° informationes capiat, inquirendo v. g. an magistri quoad principium et finem scholae exacte servent horarium; an in scholis silentium servetur etc. 2° Ad se revocet notam indicantem negligentias (v. g. non interveniendo ad scholam, vel tarde adveniando, vel non deferendo pensa), et puncta obtenta sive bona sive mala. Aliquando autem exigat etiam compositiones ad verificandum an magistri illas bene correxerint, et in punctis assignandis iusti fuerint.

XII. Pariter (nisi forte ab Episcopo et Deputatis hoc praestetur) scholas visitet, discipulos interroget, compositiones inspiciat etc.

XIII. Curet ut media ad studium adaugendum atque ad emulationem excitandam adhibeantur. Huiusmodi sunt nedum examina et praemia, sed etiam praedicta puncta quotidie assignanda, attestations de merito (ordinarie in schola et identidem solemnius distribuendae), provocationes (it. *sfi*de), primatus aut loca honorifica, accademiae, publicae disputationes etc.

XIV. Expediit ut examina dentur nedum in fine sed etiam in medio anni, et sint nedum in scriptis sed etiam (assignatis v. g. decem minutis pro qualibet materia) oralia. Pro scriptis expediit ut determinetur tempus nedum ultra quod compositiones non acceptentur, sed etiam infra quod nemo a schola discedere possit. Oportet autem 1° Ut discipuli in nihilo examinentur quod illos magister non docuerit; et themata nec nimis facilia nec nimis difficilia sint, qua de re praefectus ipse iudicabit. 2° Ut examinatore non sit ipse eiusdem classis magister, sed alius 3° Ut semper sit praesens aliquis superior ad invigilandum ne discipuli sibi invicem aliquid suggerant, vel ex libris vel scriptis secum occulte delatis aliquid excribant etc.

XV. Examinatores assignabunt puncta pro merito compositionum, sed ita ut praefectus de eorundem iustitia iudicet, et in dubio rectorem consulat. Commissio ad hoc deputata assistere debet examinibus oralibus, et ipsa de punctis iudicabit.

XVI. Ex media punctorum, quae in examine et intra annum obtenta fuerint, praefectus determinabit quinam praemia et laudes habere debeant; et in hoc scrupulose et firmiter servabit iustitiam, de qua proinde alumni eorumque genitores semper plene tuti esse possint.

XVII. Procurandum ut alumni non graventur expensis plus quam sit stricte necessarium; et proinde, v. g. 1° Non permittantur collectae pro comparandis donis occasione diei onomastici magistrorum. 2° Non detur consilium de emendis libris (quamvis optimis) qui pro schola non exigantur. 3° Non mutentur libri textus abque vera necessitate.

XVIII. Procurandum potius ut in bibliotheca bene ordinata (cum elencho) in qua ad commodum magistrorum (et aliquando etiam alumnorum) adsint auctorum probatorum opera nedum antiqua sed etiam moderna, quae tamen (notante praefecto cuinam consignata fuerint) extra collegium vel seminarium nunquam deferantur.

PUNCTUM IV.

De magistris.

1017. Tenentur in conscientia et sub gravi satisfacere obligationibus, quae iam omnibus magistris sunt communes. Illas indicavi in *Praxi* (*Ed. III. v. III. n. 176*). Hic noto solum sequentia.

I. Magister tenetur ad duo: nempe 1° ad instructionem recte suppeditandam: 2° ad disciplinam in schola servandam; tempore enim scholae alumni ei committuntur, et tunc ille solus responsabilis est.

II. Exactus in servando horario debet semper esse praesens in cathedra aliquibus minutis antequam discipuli adveniant; et si aliquando advenire non posset, praefectum tempestive commonefacere deberet. Alumnos nunquam solos relinquat; nec ante tempus ab horario praefixum discedat.

III. Nec in principio, nec in progressu, nec circa finem lectionis cum discipulis loquatur de rebus non pertinentibus ad lectionem ipsam, cui semper attendat nec alia faciat. Illi autem remaneant semper in propriis scamnis, nec aliqui circa cathedram coadjuentur.

IV. Praeter praeparationem remotam, ordinarie (speciatim in primis annis et maxime in scholis altioribus) proximam etiam praemittere tenetur; secus aberrationes, titubantiae, confusiones, repetitiones, obscuritates etc. inevitabiles essent.

V. Ad disciplinam in schola servandam non sit de illis qui semper clamant, obstrepunt, obiurgant, minitantur etc.; sic enim magister se ridiculum redderet et finem intentum non assequeretur. Silentium et attentio obtinebitur, si magister gravitatem praeseferat, semper (et maxime super illos qui facilius evagari solent) invigilet, et principiis obstet; si quis nempe evagari et loqui inciperet, magister (si nutum facere aut lectionem aliquantisper interrumpere non sufficeret) seriam correctionem adhibeat; non tamen procedat ad minas, quas adimplere nequeat.

VI. Poenae (si quae interdum exigenterur) imprimis (vetitis semper percussioibus) debent culpae proportionari, aliud enim esset si ageretur de culpis levioribus, v. g. si semel vel bis alumnus silentium non servaverit, aut iocum aliquod fecerit, aut pensum non exsolverit, aut tarde adveniret, aut condiscipulum verbo aliquantulum offenderit; aliud vero si culpa fuisset gravior, v. g. si iam multis vicibus ita se gessisset, vel si socium percussisset, vel magistro ipsi irreverenter respondisset, vel (exterus seminaristae, aut e converso) clandestine epistolam dedisset, vel aliquid perpetrasset quod amicitiae particularis suspectum ingereret etc. Si enim culpa fuisset levior, tunc poena quoque levior esse deberet, et sufficeret ei imponere v. g. transcriptionem (in bona caligraphia) alicuius paginae, vel repetitionem pensi male peracti etc. Si vero culpa fuisset gravior, tunc poena gravior esset infligenda, v. g. privando illum ipso aut deambulatione aut vino pro una vel altera vice. Adhuc autem magis graves essent poenae v. g. eiiciendi illum a schola cum suspensione a lectionibus ad tempus, vel transigendi unum vel alterum diem in pane et aqua etc. Oportet insuper ut magistri illas tantummodo poenas infligant, quae eisdem a regulis permittuntur, ordinarie enim poenae graviores solum a studiorum praefecto infligi possunt, et in seminariis expulsio absoluta Episcopo reservatur.

VII. Magistri non possunt concedere dispensationes (quae speciatim ab exteris peti solent); et proinde petentes

licentiam v. g. aliqua vice non interveniendi, vel citius abeundi, vel non exequendi pensum etc. remittat ad praefectum, cuius erit iudicare utrum excusationes et motiva approbari debeant.

VIII. Quoad pensa extra scholam exequenda, unusquisque magister debet 1° Attendere ut mediae discipulorum capacitati sint proportionata. 2° Stare regulis et mandatis praefecti ne (iuxta dicta n. 1013 IX) necessariae discretionis limites excedantur. 3° Errores et defectus respectivis signis adnotare, atque meliori modo possibili se tutum reddere quod discipulus correctiones bene consideraverit. 4° Puncta iuste assignare.

IX. Circa materiam die praecedenti explicatam interrogationes faciat quibus omnes attendant, et postea exigat ut hic vel ille (a sorte designatus) respondeat.

X. Sedulo procuret ut discipuli omnes stent (ut vulgo dicitur) in currenti, et, si forte aliquis impedimento detentus lectionem aliquam omisisset, statim suppleat. Excepto casu isto, vel etiam casu discipuli magna ingenii tarditate laborantis, uti magistro lectiones privatim repetente non expediret.

XI. Si pro textu liber assignatus fuisset, magister in mutationibus, correctionibus, vel additionibus in eodem faciendis parce et caute admodum procedat; periculum enim est non solum inducendi confusionem in discipulis, sed etiam sive errandi, sive efficiendi ut propter additiones aliae partes necessariae omitti debeant atque ita programmata plene evolvendi tempus non suppetat. In re gravi et in dubio consulendus esset praefectus.

XII. Obiectionibus et interpellationibus satisfaciendum est privatim, sed illae non facile permitti debent in schola; si enim obiectiones essent insulsae, tempus perderetur cum damno discipulorum; et si essent graves, interveniret periculum, cum iactura existimationis aut etiam veritatis, imprudenter, confuse aut erronee respondendi.

XIII. Quamvis magistris directe et principaliter studia committantur, tamen moralitatem quoque, pietatem et religionem prae oculis habere debent. In hunc finem aliqua bona verba (quae a discipulis quam maxime aestimari solent) subinde dicere non omittant; devote brevem orationem in principio et in fine scholae recitent; in thematibus, in exemplis et exercitiis sive pro regulis explicandis sive pro versionibus faciendis etc., quae ad bonos mores vel ad religionem spectant, industrie inserere procurent.

XIV. Singulis annis prima die scholae faciant introductionem eo directam ut discipuli muneribus suis satisfaciant et studium sanctificent. Specimen dedi in *Praxi* (Ed. III. v. IV. pag. 541).

PUNCTUM V.

De Directore spirituali.

1018. *Quodnam est officium directoris spiritualis in seminariis?* Debet non iam solum celebrare Missam et impertiri benedictionem (prout fit in multis collegiis, ubi, ad illusionem faciendam catholicis, presbyter adest, vel etiam in quibusdam seminariis, ubi alumni multo minus quam agricolae verbum Dei et instructiones religiosas audiunt); sed debet plenissime et diligentissime illos instruere, atque omnem curam spiritualem eorundem habere.

1019. *Veniendo ad particularia, quomodo Director spiritualis muneri suo satisfacere poterit?* Imprimis eiusdem officii sui magnam existimationem habebit; illique satisfaciet 1° Sermonibus in sacello habendis (1). 2° Occasione audiendi alumnorum confessiones, et habendi colloquia privata cum illis. 3° Conciliando sibi eorundem confiden-

(1) Suppono non agi de illis seminariis, in quibus Director spiritualis proprie dictus non adest; bene vero, adest confessarius; quicquid autem pertinet ad curam spiritualem externam (v. g. praedicationem) Vice-rectori committitur.

tiam, eisque ad se accedendi omnem commoditatem praestando. 4° Ope communionis frequentis aliorumque operum pietatis et religionis. 5° Procurando decorem domus Dei, et sacrarum functionum. 6° Oratione et sanctitate vitae. Sed haec sunt breviter explicanda.

1020. *Quomodo magnam habebit officii sui existimationem?* Quia 1° hoc officium directe respicit animas (*Da mihi animas; caetera tibi tolle*) 2° Agitur de excolendo viridario, in quo fructus laboris non deperditur, et parvulae plantae adeo bene crescunt et custodiuntur. 3° Agitur de fundamento, et quidem principalissimo ex quo totum Seminarium bonum provenit; virtutes enim, quae a Directore spirituali procurantur, efficiunt etiam ut alumni ad studia diligenter incumbant, regulas observent etc.; unde bene dici potest quod Director spiritualis est anima seminarium. 4° Agitur non de seminario tantummodo sed de Dioecesi tota; non enim seminarium est sicut collegium, in quo fructus fere solum ad alumnos restringitur; iuvenes quippe in seminario degentes in posterum totius dioecesis clerum efformabunt. 5° Agitur de tyrocinio, quod si necessarium est pro omnibus aliis artibus et officiis, multo magis pro ministerio sacerdotali, et pro officiis ecclesiasticis exigitur. Equidem tyrocinium istud duas habet partes, nempe in scientia et in virtute; sed pars longe potior est virtus; dum enim a Clero sancto bona inaestimabilia in tota dioecesi provenient, a Clero virtute non praedito, nonne parum boni et multa vitia atque scandala expectari debent? 6° Denique officium Directoris spiritualis omnibus aliis officiis, quae in dioecesi sunt, praestat; ille enim confessarios, parochos, missionarios etc. (quoad dotem magis necessariam, nempe sanctitatis, fervoris, et zeli) efformare debet.

1021. *Quid de sermonibus in seminarium sacello habendis?*

I. Non sufficit ut Director spiritualis audiat confessiones, et tunc alumni ad illum accedentibus bona consi-

lia praebeat, sed oportet ut in sacello ad omnes (veluti parochus) sermonem habeat; et haec est schola quae omnibus aliis scholis praeeminet.

II. Sermonem autem habebit nedum diebus dominicis aliisque festis de praecepto, sed etiam die vacationis quae intra quamlibet hebdomadam esse solet.

III. Ad determinandum quaenam argumenta evolere debeat, prae oculis habebit quod alumni sunt 1° christiani; 2° iuvenes; 3° seminaristae; 4° magna ex parte clerici et proinde 5° futuri erunt sacerdotes et operarii in vinea Domini.

a) Quatenus *christiani*, edocendi sunt in catechismo, et advertendum quod in classibus superioribus indigent instructione magis evoluta et his temporibus accommodata, quae hodie *schola religionis* (ut supra innui) dici solet.

b) Quatenus *iuvenes*, cum illis agendum est 1° de maxima necessitate bene et virtuose ducendi totam vitam, mortificando passiones, resistendo tentationibus, orando, et adhibendo alia media salutis. Agendum est 2° (praemissis instructionibus circa consilia evangelica et vocationem ad sacerdotium) de electione status.

c) Quatenus *seminaristae*, edocendi sunt circa obligationes eorundem proprias, ut nempe diligenter ad studia incumbant, regulas observent, actus religiosos eisdem praescriptos (v. g. preces, meditationes, confessiones, communionem etc.) non utcumque sed bene praestent, semperque solidam pietatem praeseferant, in qua firmi persistent non obstantibus difficultatibus, et forsitan etiam verbis pungentissimis; adeo facile enim est quod ab aliquibus tamquam impostores et delatores tradantur. Si autem (ut dixi *n. 1013 VIII*) superiores omnes curare debent ut alumni libenter actus religiosos exerceant, cura ista maxime spectat ad Directorem spiritualement, et certe est summi momenti; loquendo enim speciatim de alumni qui viam ecclesiasticam non erunt prosecuturi, si non ex animo religioni propenso, sed veluti per vim et ex quadam hypocrisi ad evitandas reprehensiones superiorum, illos exerceant, non